

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію
Бровка Олега Вікторовича на тему: «Місцеве самоврядування в Польщі
в контексті демократизації країн Центральної та Східної Європи»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за
спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси**

Тема дисертаційного дослідження О.В. Бровка має вагомим практично-політичне значення. Надзвичайне урізноманітнення суспільної діяльності, відповідне ускладнення структури сучасного суспільства зумовлюють дедалі зростаючу складність здійснення суспільного управління з єдиного центру, необхідність перебрання різними соціальними групами на себе частини відповідальності за розвиток суспільства. Це стосується й регіональних та локальних спільнот. Відтак ефективне місцеве самоврядування є необхідністю подальшого розвитку суспільства.

Враховуючи це, місцеве самоврядування є важливим чинником політичної соціалізації громадян, формування їх суспільної, управлінської компетентності. Адже саме на тих рівнях суспільного життя, де актуалізовані життєво гострі для громадян проблеми й водночас де управлінські технології менш складні, ніж на рівні національного центру, громадяни відчують не лише важливість особистої участі в управлінських процесах, а й відповідальність за її наслідки.

Відтак розвиток місцевого самоврядування є вагомим важелем імплементації демократичних цінностей й підтверджує досвід багатьох країн, згідно з яким місцеве самоврядування є однією з головних підвалин демократичного режиму, інститутом, який здатний найбільш повно реалізувати право громадян на участь в управлінні справами суспільства.

Розвиток суспільних комунікацій зумовлює необхідність обміну досвідом країн з вирішення проблем суспільного управління. Це, звичайно, не означає нівелювання специфічного історичного досвіду, національних особливостей, але дає змогу розширити уявлення як про горизонти, так й про сценарії розвитку, включно їх ризики. Вивчення іноземного досвіду особливо

корисне щодо країн, які мали у минулому та мають сьогодні схожі соціальні інститути, зіштовхуються зі схожими проблемами тощо. Тому для України, яка здійснює інтенсивну розбудову інститутів місцевого самоврядування, цікавим є досвід у цій сфері країн Центральної та Східної Європи (далі – ЦСЄ), насамперед Польщі.

Враховуючи вищесказане, слід погодитись з важливістю дослідження О.В. Бровка, який поставив за мету виявлення особливостей реформування та функціонування місцевого самоврядування в Польщі в контексті демократизації країн ЦСЄ, а також з поставленими автором завданнями, зокрема щодо кореляції між польським досвідом реформування місцевого самоврядування та проблемами, які стоять перед Україною. Не викликає зауважень формулювання об'єкта та предмета дослідження.

Обрані дисертантом методи дослідження спрямовані на реалізацію мети дисертації та виконання поставлених завдань. Це зумовило вагому роль, зокрема, не лише системного та компаративного методів, а й неоінституційного, в тому числі історичного інституціоналізму.

Розвитку місцевого самоврядування присвячено значну кількість наукових праць. Але автор обрав нішу, яка робить дисертацію оригінальним та самостійним дослідженням. По-перше, йдеться про узагальнення досвіду розбудови місцевого самоврядування європейського зразка країн Вишеградської групи. По-друге, важливим є втілення здобутків історичного інституціоналізму при дослідженні цього досвіду, що дає змогу як віддзеркалити особливості реформування порівняно, зокрема, з західними країнами, так й ефективно адаптувати цей досвід до реформування в інших країнах, серед них в Україні. По-третє, оригінальною є джерельна база дослідження реформування місцевого самоврядування у Польщі, значне місце в якій обіймають оцінки місцевих науковців, політичних та громадських діячів. Це дало змогу вітчизняній науці розширити кути зору на польський досвід реформування, врахувати як позитивні, так й проблемні

аспекти реформ у цій країні. Новизною відрізняються й інші положення дисертації, які винесені на захист.

Структура дисертації є стрункою. Її логіку підпорядковано вирішенню сформульованих дослідницьких завдань. Наприкінці кожного розділу подано чіткі стислі висновки, які відповідають змісту дослідження.

Дисертант проаналізував основні теоретико-методологічні підходи до визначення сутності такого багатоаспектного явища як місцеве самоврядування. При цьому він не обмежується лише сучасними представниками політичної науки, а залучає до дослідження праці філософів, правознавців різних часів, представників галузі державного управління. Автор розбудовує кореляційний зв'язок між основними концепціями місцевого самоврядування та історичними подіями, розвитком громадянського суспільства та іншими суспільно-політичними процесами (с. 29–48). В цілому автором удосконалено розуміння місцевого самоврядування як інституту локальної демократії, що дає змогу місцевим органам здійснювати владу в інтересах громади та за її безпосередньої участі. (с. 67).

На нашу думку, важливим з точки зору як самого дослідження місцевого самоврядування, так й формування політики у цій сфері є підхід автора щодо природи місцевого самоврядування як водночас інституту публічної влади та сфери функціонування громадянського суспільства (с. 26). Така певною мірою суперечливість віддзеркалює проблеми реального життя, які суб'єкти політики мають постійно розв'язувати, і саме характер розв'язання визначає значною мірою перспективи не лише регіональних, а й національних політичних процесів.

Втілюючи здобутки історичного інституціоналізму, Бровко О.В. проаналізував розвиток місцевого самоврядування у країнах Вишеградської четвірки у попередні історичні періоди, зокрема й у соціалістичний період, що передував трансформації системи місцевих органів влади країн та встановив його основні характеристики (с. 94). Такий підхід дає змогу не

лише дослідити особливості розвитку даної сфери у попередні десятиліття, а й зрозуміти, на що й чому була спрямована основна увага реформаторів у процесі подолання негативних наслідків минулого та водночас використання його здобутків.

Зрозуміло, що в процесі дослідження процесів реформування місцевого самоврядування у країнах ЦСЄ автор активно поєднує використання компаративного та системного методів. Ним виявлені спільні риси та відмінності як політики окремих держав, так й її наслідків. На це спрямоване, зокрема, виокремлення кількісних змін адміністративно-територіального устрою (с. 110) та якісних змін у системі владних відносин (с. 222) у країнах Вишеградської четвірки після проведення адміністративно-територіальної реформи. Варта уваги авторська оцінка результатів реформ в країнах регіону та виявлення основних тенденцій реформування системи державного управління та адміністративно-територіальної реформи на основі досвіду країн четвірки (с. 139).

Ще одним висновком дисертанта, що заслуговує на увагу, стало положення про те, що, попри орієнтацію на західну ідеологію розвитку місцевого самоврядування, перебіг та результати реформування місцевого самоврядування у країнах ЦСЄ було зумовлене внутрішніми суспільно-політичними процесами демократизації суспільств.

Розглядаючи особливості трансформації місцевого самоврядування в Польщі, дисертант дослідив перебіг адміністративно-територіальної реформи, сучасні тенденції розвитку місцевого самоврядування в Польщі та можливості впровадження досвіду Польщі в Україні. Глибинні інтерв'ю з провідними польськими експертами у сфері місцевого самоврядування були зібрані автором під час стажування у Польському Сеймі у межах програми Міжнародних парламентських стажувань. Дисертант аналізує оцінки експертів щодо значення становлення місцевого самоврядування у процесах демократизації Польщі та ролі вступу країни до Європейського Союзу в подальшому розвитку місцевого самоврядування (с. 154).

В результаті аналізу функціонування місцевого самоврядування в Польщі визначені основні елементи, на які Україні потрібно звернути увагу при оптимізації адміністративно-територіального устрою та розбудові системи місцевого самоврядування (с. 169). Зокрема, варто звернути увагу на поширення досвіду формування партиципаторних бюджетів.

Водночас позитивним є те, що при формулюванні положень щодо адаптації польського досвіду до України враховані не лише досягнення Польщі при вдосконаленні місцевого самоврядування, а й проблемні питання, на які Україні варто звернути увагу (с. 187), наприклад, щодо фінансової слабкості адміністративно-територіальних одиниць середнього рівня, слабкої уваги громадян до деяких форм суспільно-політичної участі (наприклад, референдумів) тощо.

Аналіз висновків дисертації свідчить, що мета та завдання дослідження досягнуті. Зміст висновків відповідає основним положенням дисертації. Висновки обґрунтовані, мають інноваційний характер.

Текст автореферату дисертації віддзеркалює її зміст.

Основні положення дисертації відображені в публікаціях Бровка О.В. у фахових виданнях з переліку, затвердженого МОН України, іноземних та інших наукових виданнях. Кількісні параметри публікацій відповідають вимогам МОН. Апробація результатів дослідження здійснювалась на наукових конференціях та шляхом публікацій тез доповідей та виступів у збірниках матеріалів конференцій. Апробація достатня.

Визнаючи ґрунтовність дослідження О. В. Бровка, слід звернути увагу на певні дискусійні моменти.

1. Не зовсім зрозуміло, що означає в політологічному контексті «трансформаційний підхід». Цей підхід використовують у соціології. Але в політології його, як правило, не виокремлюють, натомість є низка підходів до аналізу постсоціалістичної трансформації, зокрема «транзитологічний» тощо.

2. На с. 166 зазначено, що опитані польські експерти «вказали на необхідність подальшого вдосконалення системи місцевого самоврядування

Польщі та зазначили, що місцеве самоврядування Польщі весь час змінюється, еволюціонує...», а на с. 167 – що «майже у всіх відповідях на питання ...прозвучала впевненість, що місцеве самоврядування Польщі радикальних змін не потребує», й що «у результаті дослідження було виявлено, що місцеве самоврядування в Польщі загалом не потребує радикальних змін, хоча існують і певні недоліки...». Слід було навести критерії, за якими «недоліки» слід розцінювати як несуттєві чи системні, та вже на основі цих критеріїв робити остаточні висновки щодо необхідності вдосконалення.

3. При аналізі процесів реформування місцевого самоврядування в Польщі доцільно було детальніше прослідкувати роль громадськості (громадських організацій, партій тощо) у цьому процесі. Зокрема, варто було внести відповідні питання до інструментарію (опитувальної анкети). Такий аналіз дав би змогу розширити й діапазон рекомендацій для України.

4. Спираючись на доцільність досліджувати досвід становлення місцевого самоврядування саме Польщі як країни, яка мала й має багато спільного з Україною та відносно вдало провела реформу й сформувала місцеве самоврядування, автором тим не менш не були чітко сформульовані відмінності інституційних умов проведення реформи в Україні та Польщі, а також як ці відмінності впливають на процеси реформування.

Водночас вказані зауваження та рекомендації суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Поставлена мета досягнута, основні завдання успішно вирішені. Доробок автора є внеском у вдосконалення шляхів реформування місцевого самоврядування в Україні. Отримані результати мають практичне значення і можуть бути використані в державно-управлінській та суспільно-політичній діяльності, в процесі подальших наукових досліджень інституту місцевого самоврядування, а також у педагогічній діяльності.

Дисертація є самостійною, інноваційною та завершеною працею. Вона відповідає паспорту наукової спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Робота оформлена відповідно до державного стандарту.

Відтак дисертаційне дослідження Бровка Олега Вікторовича «Місцеве самоврядування в Польщі в контексті демократизації країн Центральної та Східної Європи» виконане на належному науковому рівні та відповідає чинним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 56, а його автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Завідувач кафедри політичних наук
Київського національного університету
будівництва і архітектури,
доктор політичних наук, професор

 Перегуда Є.В.

Підпис Перегуди Є.В. засвідчую

Проректор з наукової роботи та
міжнародних зв'язків КНУБА

Плоский В.О.

11 квітня 2018 року

